

УДК 37016:78

Миколінська С. І.

РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ СЛУХОВОЇ УВАГИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто результати впровадження методики формування слухової уваги молодших школярів. Було розроблено критерії, показники і три блоки завдань за видами музичної діяльності. Перевірка ефективності змодельованої методики формування слухової уваги здійснювалася у експериментальній групі молодших школярів протягом чотирьох років. Методика формувального експерименту охоплювала музичне сприймання, виконання музики (спів пісенного матеріалу, пластичне музикування, гра на музичних інструментах), творчу діяльність, вивчення основ елементарної теорії музики. Отримані результати свідчать про успішну апробацію та ефективність розробленої методики і поетапної організації процесу формування слухової уваги молодших школярів на уроках музичного мистецтва.

***Ключові слова:** слухова увага молодших школярів; педагогічний експеримент; урок музичного мистецтва.*

Питання актуалізації процесів уваги є актуальним у будь-якій сфері діяльності особистості. У музичній діяльності від рівня сформованості слухової уваги залежить здатність повноцінно сприймати, аналізувати, виконувати музику, роздумувати про неї. Цілеспрямовані спостереження практики музичного навчання школярів доводять, що музична діяльність у всіх її різновидах (спів, гра на інструменті, музичне сприймання, елементарна творчість тощо) не може бути продуктивною без розвиненої слухової уваги.

У працях науковців та видатних діячів мистецтва (Б. Асаф'єв, Л. Баренбойм, Л. Бочкарьов, Д. Кірнарська, Г. Коган, В. Петрушин, Г. Прокоф'єв, З. Софроній, М. Старчеус, Д. Юник та ін.) підкреслюється суттєва роль слухової уваги в музичній діяльності. Фахівці з музичного навчання засвідчують значний вплив слухової уваги на процес та результати діяльності учнів на уроці музики (Ю. Алієв, С. Брандель, Н. Гродзенська, Д. Кабалевський, Т. Овчинникова, О. Ростовський, Г. Стулова, В. Тевліна, Л. Хлебникова, В. Шацька та ін.).

Слухова увага молодших школярів в музичній діяльності розглядається нами як процес та результат налаштування на сприймання музичних явищ, що виявляється у здатності до зосередження на їх звучанні та художньо-змістовній сутності. Слухова увага молодших школярів виявляється у слуханні, виконанні музики та елементарній творчості, що сприяє аналізу звукової інформації, контролю та регуляції музичної діяльності в цілому [2, с. 198].

Для здійснення діагностики сформованості слухової уваги молодших

школярів було розроблено критерії сформованості слухової уваги, було визначено та розроблено завдання для встановлення реального стану досліджуваної проблеми у школярів молодших класів на уроках музичного мистецтва.

Критеріями сформованості слухової уваги учнів молодших класів у процесі музичної діяльності виступають: міра інтенсивності зосередження на музичних елементах чи звучанні музики у цілому; міра здатності до збереження стійкості слухової уваги у процесі музичної діяльності, яка свідчить про тривалість цілеспрямованого втримання слухової активності під час звучання музики; міра здатності до вибірковості звукових явищ, які відповідають попередньо визначеним ознакам; міра здатності до розподілу слухової уваги під час слухання чи виконання музики, що виявляє спроможність учнів до одночасного усвідомлення та контролю двох і більше музичних об'єктів в процесі слухання та виконання музики; міра здатності до переключення слухової уваги з одного музичного об'єкту на інший, що визначає гнучкість спрямування слухової уваги на інші музичні об'єкти при зміні цілей слухання; ступінь широти обсягу слухової уваги, що характеризує спроможність одночасно чути і визначати певну кількість джерел звучання. Відповідно до даних критеріїв було визначено показники [1, с. 105-107; 2, с. 144].

Констатувальне діагностування сформованості слухової уваги було проведено в учнів 4-х класів. У процесі підготовки до проведення дослідження було застосовано розроблений діагностичний комплекс завдань, спрямованих на виявлення рівня сформованості властивостей слухової уваги під час сприймання музики, під час співу, створення інструментальних супроводів, у процесі виконання завдань, що передбачали вчасність реагування на зміни ритмічного та мелодичного рисунку. Використовувалися методи педагогічного спостереження за ходом музично-навчального процесу, бесіди, опитування, аналізу результатів виконання учнями різноманітних завдань, аналізу виконавської діяльності в групових та індивідуальних формах.

Діагностика рівнів сформованості слухової уваги здійснювалася під час виконання учнями завдань, які поділено на три блоки за видами музичної діяльності [2, с. 150-159]. Завдання першого блоку спрямовані на виявлення рівня сформованості властивостей слухової уваги під час сприймання музики, завдання другого блоку спрямовувалися на вчасне реагування на зміни ритмічного та мелодичного рисунку, на створення ритмічного супроводу, відтворення ритмічного рисунка знайомої пісні, оцінювання учнями поспівок у виконанні вчителя. Третій блок складають завдання на визначення рівня слухової уваги під час власного співу учнів.

Якісна та кількісна обробка результатів констатувального експерименту засвідчила, що високий рівень сформованості слухової уваги притаманний лише 3,8%. Середній рівень виявлено у 38,6%, низький – у

57,6%. Ми вважаємо, що серед причин, які вплинули на результати дослідження, можна виокремити відсутність навичок самоконтролю у власній виконавській діяльності, неспроможність оцінювати чистоту інтонування власного співу, недостатній рівень розвитку навички вчасно спрямовувати слухову увагу на порівняння звучання власного голосу із заданим звуком. Під час слухання музичних творів учні не завжди знають, на що спрямовувати слухову увагу, не розуміють музичну мову твору. У частини учнів фіксувався вияв зацікавлення до певного виду музичної діяльності та вищий рівень сформованості слухової уваги в завданнях, пов'язаних з ним, тоді як в іншому виді діяльності фіксувалися нижчий рівень сформованості досліджуваного явища та вияв незацікавленості під час виконання завдань. Як з'ясувалося, рівень сформованості слухової уваги є взаємозалежним з розвитком музичного мислення, музичного слуху, навичок сприймання та виконання музики.

Метою формувального експерименту була перевірка ефективності змодельованої методики формування слухової уваги молодших школярів. Для цього було створено дві групи учнів, вирівняні за кількістю та початковим рівнем сформованості слухової уваги – експериментальну (ЕГ) і контрольну (КГ). У першій (експериментальній) групі педагогічний вплив здійснювався відповідно до розробленої методики, в другій (контрольній) – за традиційною методикою. У експерименті взяли участь 232 учня.

Методика формувального експерименту охоплювала всі види роботи на уроці: музичне сприймання, виконання музики (спів пісенного матеріалу, пластичне музикування, гра на музичних інструментах), творчу діяльність, вивчення основ елементарної теорії музики. Дослідно-експериментальна робота проводилася на основі чинної програми з музики для учнів початкової загальноосвітньої школи, розробленої О. Лобовою.

Вибір саме цієї програми пояснюється її особливостями. Тематична структура програми створює передумови послідовного введення школярів у світ мистецтва. Пісенний репертуар для виконання, що пропонується програмою, оновлено дитячими піснями сучасних авторів, які викликають у школярів емоційне піднесення і бажання їх виконувати, оскільки підбір пісень здійснено з урахуванням уподобань і вокальних можливостей учнів. В основу репертуару для слухання покладено високохудожні фольклорні, сучасні та класичні твори. Програма забезпечена підручниками та робочими зошитами, у яких відображене детальне внутрішнє структурування. Запропонований зміст підручників спрямовує не лише до мислення, а й активізує емоційно-почуттєву сферу учнів, передбачає опрацювання матеріалу з урахуванням індивідуальності учня. Сказане дає підстави застосовувати програму, створену О. Лобовою, у нашому дослідженні.

Процес формування слухової уваги учнів на уроках музичного мистецтва передбачає використання трьох блоків методів. Перший блок

методів спрямовано на налаштування слухової передувачи школярів, другий – зорієнтовано на спонукання учнів до довільної регуляції слухової уваги у процесі активного вслуховування в музичні явища, третій – передбачає залучення учнів до аналізу результатів власного слухового зосередження.

Формувальний експеримент здійснювався протягом конкретного проміжку музично-освітнього процесу, який становив чотири роки навчання у початковій школі.

Проводячи експериментальну роботу, ми виходили, насамперед, з того, що формування компонентів слухової уваги – процес поступовий і тривалий. Він не обмежується визначеними часовими межами, але водночас має послідовну етапність.

Експериментально доведено, що ефективність формування слухової уваги молодших школярів на уроках музичного мистецтва залежить від поетапної організації навчальної діяльності. Перший етап – *мотиваційно-підготовчий* – зорієнтовано на створення атмосфери захопленості музичною діяльністю, на виникнення в учнів мотивації досягнення успіху. Другий, *керовано-розвивальний* етап формування слухової уваги передбачає вдосконалення у школярів здатності до свідомого контрольованого спрямування слухової уваги на визначені вчителем музичні об'єкти, розвиток навичок самоконтролю власної слухової зосередженості, розвиток самооцінювання результатів власної музично-слухацької діяльності. Третій, *самостійно-регульовальний* етап формування слухової уваги молодших школярів спрямовано на формування самостійності учнів у пошуку та відборі об'єктів слухової уваги під час слухання та виконання музики, залучення учнів до самоконтролю та самооцінювання результатів власної музично-виконавської діяльності (при мінімальному впливі вчителя).

Перебіг формувального експерименту засвідчив, що на кожному з його етапів здійснювався вплив на розвиток функцій слухової уваги. Так, на мотиваційно-підготовчому етапі під дією педагогічного впливу переважав розвиток мотиваційно-пошукової функції слухової уваги учнів, під час керовано-розвивального етапу в процесі педагогічної взаємодії вчителя та школярів результативним виявився розвиток контрольної-оцінної функції слухової уваги. На третьому, самостійно-регульовальному етапі значного розвитку отримала регулятивно-коригуюча функція слухової уваги.

Для визначення ефективності запропонованої методики було проведено контрольні та підсумкове діагностування рівнів сформованості слухової уваги молодших школярів у ЕГ та КГ. Підсумковий зріз формувального експерименту засвідчив, що низький рівень сформованості слухової уваги у КГ становить 58,3%, в ЕГ – 29,7%; середній рівень у КГ склали 37,4%, в ЕГ – 51,7%; високий рівень у КГ становить 4,3%, в ЕГ – 18,6%.

Динаміку формування слухової уваги молодших школярів експериментальної та контрольної групи представлено графічно на рисунку 1.

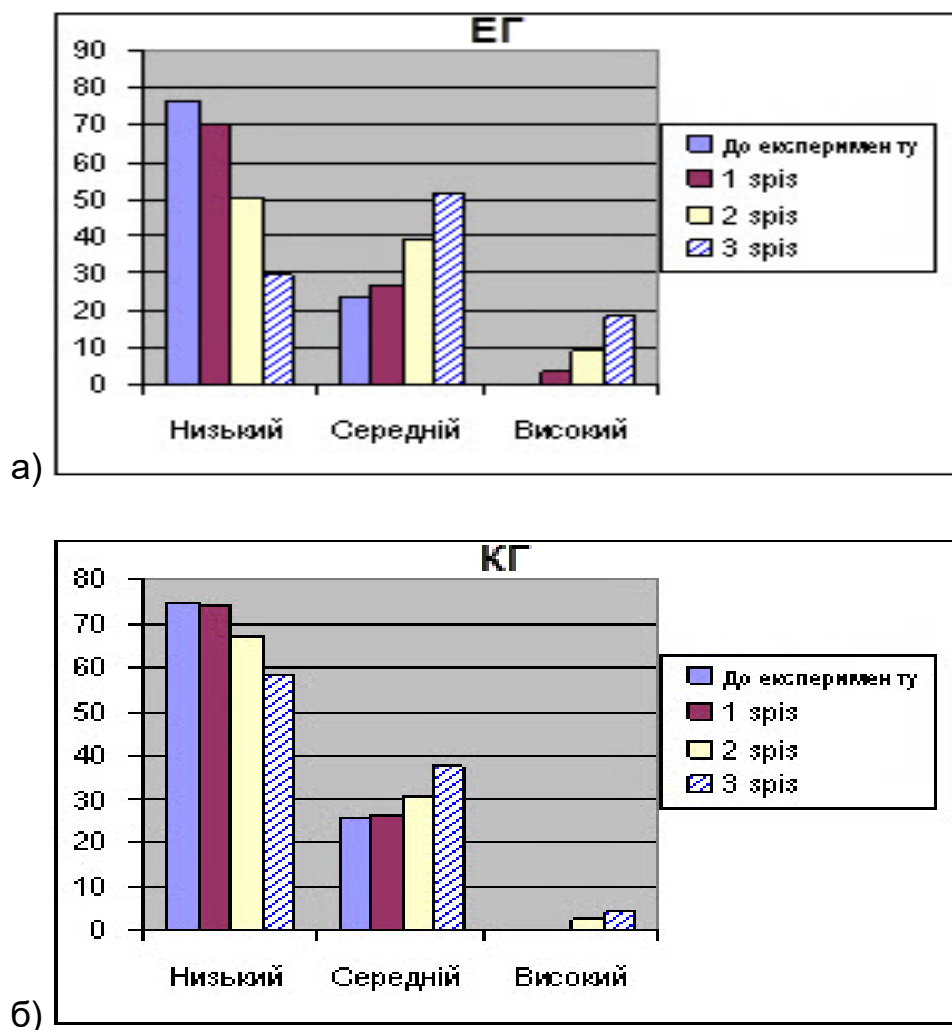

Рис. 1. Динаміка формування слухової уваги молодших школярів:
а) експериментальної групи; б) контрольної групи (у %)

У результаті формувального експерименту було підтверджено ефективність змодельованої методики формування слухової уваги учнів молодших класів. Встановлено доцільність поетапного формування слухової уваги молодших школярів на уроках музичного мистецтва, виявлено ефективність запропонованих педагогічних умов на кожному з етапів, доведено методичну доцільність розроблених навчальних завдань, які збільшують в учнів тривалість втримання слухової уваги на музичному звучанні, розвивають у них здатність до розподілу, вибіркової, спонукають до вчасного переключення та збільшення широти обсягу слухової уваги.

Для з'ясування репрезентативності отриманих у результаті формувального експерименту даних було сформульовано статистичні

гіпотези, здійснено перевірку їх істинності за допомогою статистичного критерію Фішера (кутове перетворення φ), застосування якого дозволило оцінити ймовірність відмінностей між двома вибірками та зафіксувати ефективність впливу розробленої методики формування слухової уваги учнів молодших класів.

Отже, отримані результати свідчать про успішну апробацію та ефективність розробленої методики і поетапної організації процесу формування слухової уваги молодших школярів на уроках музичного мистецтва.

Використана література:

1. Миколінська С. І. Критерії, показники та рівні сформованості музично-слухової уваги в учнів молодших класів / С. І. Миколінська // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка (Педагогічні науки). – Луганськ : ЛНУ, 2011. – Ч. II. – № 7(218). – С. 105-110.
2. Миколінська С. І. Методика формування слухової уваги молодших школярів на уроках музики : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 "Теорія та методика музичного навчання" / Світлана Іванівна Миколінська. – К. : 2013. – 258 с.

References:

1. Mykolinska S. I. Kryterii, pokaznyky ta rivni sformovanosti muzychno-sluKhovoi uvahy v uchniv molodshykh klasiv / S. I. Mykolinska // Visnyk Luhanskoho natsionalnogo universytetu im. Tarasa Shchevchenka (Pedahohichni nauky). – Luhansk : LNU, 2011. – Ch. II. – № 7(218). – С. 105-110.
2. Mykolinska S. I. Metodyka formuvannia slukhovoi uvahy molodshykh shkolariv na urokakh muzyky : dys. ... kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 "Teoriia ta metodyka muzychnoho navchannia" / Svitlana Ivanivna Mykolinska. – K. : 2013. – 258 s.

МИКОЛИНСКАЯ С. И. Результаты внедрения методики формирования слухового внимания у младших школьников на уроках музыкального искусства.

В статье рассмотрены результаты внедрения методики формирования слухового внимания младших школьников. Были разработаны критерии, показатели и три блока заданий, составленных за видами музыкальной деятельности. Проверка эффективности смоделированной методики осуществлялась на протяжении четырех лет и включала музыкальное восприятие, исполнение музыки (пение, пластическое интонирование, игру на музыкальных инструментах), творческую деятельность, изучение основ элементарной теории музыки. Полученные результаты свидетельствуют об успешной апробации и эффективности разработанной методики и поэтапной организации процесса формирования слухового внимания младших школьников на уроках музыкального искусства.

Ключевые слова: *слуховое внимание младших школьников, педагогический эксперимент, урок музыкального искусства.*

MYKOLINSKA S. I. The Results of the Implementation of the Methods of Formation the Auditory Attention in Primary School Children at the Music Lessons.

In the article the peculiarities of diagnostics of development of auditory attention in primary school children. We have developed criteria, indicators and three blocks of tasks, which takes a kind of musical activity. Verification of the simulated efficiency of the technique was carried out for four years. The methodology included music appreciation, music (singing, plastic intonation, playing musical instruments), creative activities, learning the basics of elementary music theory. The first stage of the experimental procedure is focused on the creation of an atmosphere of passion for musical activity.

The second stage in the formation of auditory attention involves improving pupils' ability to conscious direction controlled auditory attention on a certain teacher of musical objects, development of own skills of self-control auditory concentration. The third stage of the method is aimed at the formation of students' autonomy in the search and selection of auditory objects of attention, attracting students to self-control and self-assessment of the results of their own musical performance. The results showed successful testing and the effectiveness of the developed technique and gradual organization of the process of formation the auditory attention of primary school children at the music lessons.

Key words: *auditory attention of primary school children; pedagogical experiment; music lesson.*

УДК 613

Міхальська О.

УМОВИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Основними факторами впливу на здоров'я людини є соціальні, матеріально-побутові умови проживання, освіта, доходи, стабільність екосистеми, зрівноважені заходи та соціальна справедливість і правова рівність щодо впливу факторів здоров'язбереження людини. Крім правових актів, що регулюють загальні питання реалізації програм стосовно охорони здоров'я, є низка положень, що безпосередньо стосуються профілактики, а саме: пріоритетів здоров'я, виконання профілактичних обстежень окремих соціальних груп, або здійснення заходів, спрямованих на вирішення важливих проблем, пов'язаних зі здоров'ям і соціальних проблем. Особливі завдання керівних органів державної влади та органів самоуправління випливають також з цих положень.

Ключові слова: *здоров'я, особистість, соціальні, матеріально-побутові умови проживання, освіта, доходи, стабільність екосистеми, правова рівність*

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (1946 р.) здоров'я – цестан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність захворювань та нездужань”. Багато факторів, що впливають на здоров'я людини, взаємодіють між собою. Всі вони, за винятком генетичних/спадкових, можуть мати прямий або непрямий (опосередкований) вплив на стан здоров'я людини. Детермінантами (факторами) прямого впливу є, наприклад, харчування, шкідливі звички, непрямого (опосередкованого) – макроекономічна та соціально-демографічна ситуації, які суттєво впливають на фактори позитивної та негативної дії, що мають прямий вплив на здоров'я людини. Відсутність можливостей доступу до цих факторів викликає нерівність, в тому числі і правову, в здоров'ї членів суспільства. А тому доцільним є вивчення умов здоров'язбереження сучасної особистості під впливом сучасних факторів.

Аналіз факторів здоров'язбереження сучасної особистості. Для